

Bro kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Västbro 1:4

Allmän beskrivning och historik

Bro socken ligger nordost om Säffle tätort. Det är en typisk jordbruksbygd med ett flertal herrgårdar. I området finns ett stort antal förhistoriska fornlämningar. Bro kyrka och kyrkogård ligger i utkanten av tätorten Värmlandsbro, knappt en mil nordost om Säffle, längs Europaväg 45 mot Karlstad. Värmlandsbro är den enda tätorten i socknen och har vuxit fram kring järnvägen i slutet av 1800-talet.

Kyrkoanläggningen nås genom en mindre väg som går västerut från Europaväg 45. På en markerad moränhöjd i det flacka jordbrukslandskapet ligger Bro sockencentrum, vilket har fungerat som socknens administrativa centrum i århundraden. Utöver kyrka finns här bland annat församlingshem, en före detta skolbyggnad och den före detta prästgården. En allé av blandade trädslag leder fram till kyrkan som genom sin höga placering är väl synlig i landskapet.

Norr om kyrkogården ligger gården Västbro och i väster dess ekonomibyggnader. I öster finns jordbruksmark, järnväg, Europaväg 45 och tätorten Värmlandsbro. I söder finns bebyggelse samt jordbruksmark.

Befolkningsutveckling i Bro socken

1805: 1212 invånare, 1885: 1726 invånare, 1995: 1064 invånare, 2022: 863

Gravskick och antal begravningar

På Bro kyrkogård finns kistgravar, urngravar, minneslund och en askgravlund. Antalet begravningar har de senaste åren varit upp till 12 stycken om året.

Kyrkogårdens historik

Bro socken har medeltida ursprung, vilket styrks bland annat av att fragment från en dopfunt daterad till 1100-talet har påträffats några kilometer från dagens kyrkplats. Hur gammal dagens stenkyrka är vet man inte med säkerhet. Den omtalas första gången i en landshövdingeberättelse från 1692 som en gammal kyrka av sten vid Västbro säteris ägor. En förhistorisk gravhög något hundratal meter norrut visar att dagens kyrkplats har mycket långa traditioner som gravområde. Det är inte känt hur gammal kyrkogården är. Dess äldsta del sträckte sig endast ungefär 20 meter söder om kyrkan.

Karta från 1861

År 1731 beslutades det i socknen om att dela in kyrkogården i sex delar, en för varje rote. 1745 finns en anteckning från en sockenstämma där det står att "om allmogen ej vill låta begrava sina lik vid norra eller västra sidan om kyrkan, så är kyrkogården för liten". Ett förslag om att utvidga kyrkogården söderut togs upp, men om utvidgning sedan skedde är oklart. Kyrkogården omgärdades av en träbalk som på 1760-talet ersattes av en stenmur, i samband med att myndigheterna föreskrev kyrkogårdsomgärdningar av sten i stället för timrade balkar. 1790 beställdes nya kyrkogårdsportar.

Nämnas bör också att det vid grävning runt kyrkan 2023 påträffades en ytligt anlagd barngrav vid tornets nordvästra hörn. Av de mynt som återfanns vid kvarlevorna bör graven vara från 1700-talet.

I en inventarieförteckning från 1830 står det att det finns fyra gravstenar på kyrkogården. De var över häradshövdingen Johan Hage, död 1740, Johan Nordstedt, död 1753, frälsefogden Anders Lundh och Samuel Kämpenschöld där årtal inte gick att utläsa. Det ska också ha funnits en gravsten med namnet Svinhufvud på, samt en "kringstängd,

grundmurad familjegrav tillhörig ätten Oliviecrona", vilket troligtvis är den som står kvar idag, öster om koret.

Kyrkogården beskrivs vara planterad med lövträd och omgärdad av stenmur med en ingång med järngrind.

År 1870 skedde en utvidgning av kyrkogården söderut. Under 1900-talets första decennium började området norr om kyrkan att användas för familjegravar med grustäckning. Kanske hade gravsättningar skett här tidigare, men när större familjegravar placerades här visar det tydligt att inställningen till kyrkogården norr om kyrkan som en sämre plats för begravingar hade förändrats.

Foto från 1913. Till höger i bild syns en ekonomibyggnad som är riven. Fotograf: Helge Kjellin. Foto Riksantikvarieämbetet.

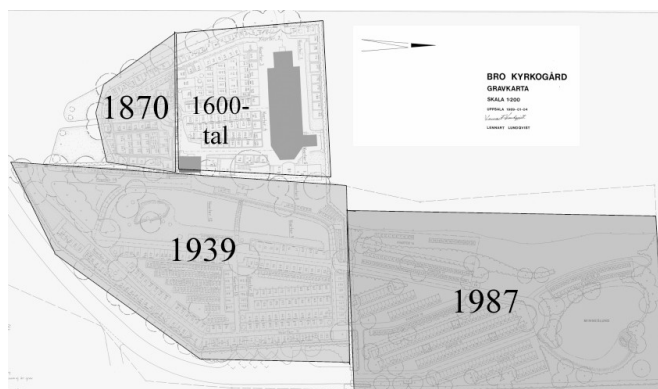

Foto från 1937 på det blivande utvidgningsområdet, öster om äldsta delen av kyrkogården. Fotograf: Ludvig Åberg. Foto Riksantikvarieämbetet.

1939 utvidgades kyrkogården med en förhållandevis stor areal (kvarter 8–15) nedanför slänten öster och sydost om den äldre kyrkogården.

Ytterligare utvidgning skedde 1987 och omfattade kvarteren 16–21 och en minneslund. En askgravlund anlades 2025 i en grusgrav strax söder om kyrkan.

Gravomgärdningar av olika slag har tagits bort under 1900-talet men fortfarande finns åtskilliga gravar med stenram och grusfyllning kvar, varav flera ligger i grupp.

Kyrkogården idag

Begravningsplatsen nås via en väg söderifrån. Parkeringsplatser finns på flera ställen i anslutning till kyrkogården. Kyrkogården är belägen på den sydliga änden av en hög ås och

marken är kraftigt kuperad med delvis berg i dagen. Kyrkogården består av tre delar med olika karaktär, vilka tillkommit under olika tidsperioder. Söder om kyrkan ligger den äldre kyrkogården, som i sig har utvidgats i olika etapper, öster om denna ligger den del som tillkom 1939 och norr om denna del ligger utvidgningen från 1989 där kyrkogårdens minneslund är belägen. Dessa tre delar ger tillsammans kyrkogården en något oregelbunden L-form. Marknivån på kyrkogårdens äldsta delar är starkt fallande, särskilt åt söder och öster. En terrasserad avsats markerar tydligt den äldsta delen av kyrkogården och en trappa förbinder den gamla delen med den nya.

Den äldsta delen av kyrkogården ligger närmast söder om kyrkan och omgärdas av kallmurad sten och stödmur. Utanför den växer lönn i väster och några enstaka lönnar i öster. Gränsen mellan denna del och utvidgningen från 1870 markeras med måbärshäck och en nivåskillnad som sammanbinds med stentrappor. Utvidgningen från 1930 omgärdas i väster och nordväst av kallmurad stenmur och i söder och öster av stödmur. Mellan delarna från 1939 och 1989 går en kallmurad stenmur. Delen från 1989 omgärdas i öster av stängsel och häck. I väster avgränsas området av en brant och ett berg, ovan vilket Västbro gård ligger.

Till kyrkogården finns fyra ingångar. En finns i nordväst och leder fram till kyrkans entré. Ingången har en svartmålad smidesgrind och grindstolpar som är vitputsade med huvar av kopparplåt, krönta med klot och kors. Innanför ingången finns en informationsskylt om kyrkan. I söder finns ytterligare en ingång till kyrkogårdens äldre del. Bakom de svarta smidesgrindarna leder en stentrappa upp till kvarter 6 och 7. Till kyrkogårdsdelen från 1939 finns en ingång i söder och där den senaste utvidgningen tar vid finns ytterligare en ingång. Svartmålade smidesgrindar med sparsamt med dekor sitter där mellan murade grindstolpar i huggen röd granit.

Kyrkogårdens äldsta gravvårdar ligger söder om kyrkan och är från mitten av 1800-talet. Det finns flera relativt stora och påkostade gravanordningar. Sydost om kyrkan ligger familjen Lillienau och Lilliehööks gravkammare. Strax nedanför i branten finns ytterligare en gravkammare, murad i röd granit med namnet Nordenhammar över ingången.

Kyrkogårdens gångar är grussatta. Plattgångar finns på några ställen i kvarteren och fram till kyrkan leder från ingången i väster en bred plattgång, anlagd under de senaste åren. En väg är anlagd i terrasseringen mellan gamla och nya kyrkogården, i kvarter 14, där en byggnad med toaletter för besökare finns. Härifrån går en stig genom kvarter 8 där ett fåtal gravvårdar finns. Stentrappor finns på flera ställen på den sluttande kyrkogården.

Kvarter

Kyrkogården är indelad i 21 kvarter, har en minneslund och en askgravlund.

Kvarter 1 utgörs av det lilla utrymmet i norr mellan kyrkogårdsmuren och kyrkan. Det består av 13 gravar i rad, varav alla utom en är grusgravar tillkomna under 1900-talet.

Kvarter 2–7 ligger i sluttningen söder om kyrkan. Kvarter 2 består av en rad gravar längs kyrkogårdens yttre västra gräns. Några få gravvårdar är från sent 1800-tal och de flesta från 1900-talets första decennier. De flesta är grusgravar och en gravvård omges av kätting.

Kvarter 3–4 ligger söder om kyrkan och karaktäriseras av sammanhängande gräsmatta. Gravvårdarna är tillkomna under 1900-talet. Några rader av grusgravar finns, liksom några häckomgärdade gravplatser. Inne i kvarteren är gravstenarna låga och breda. Rygghäckar av måbär finns inne i kvarteren. I kvarter 4 finns den askgravlund som anlades 2025.

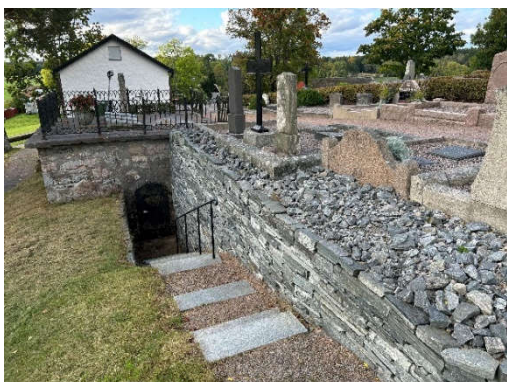

Kvarter 5 ligger längs den gamla kyrkogårdens nordöstra kant. Här finns flera påkostade grusgravar från 1800-talet och familjen Lilliehöök och Lillienaus gravkammare. Här finns bland annat Häradshöfdingen Carl Olivecronas gravvård med inskriptionen "Vandrare stör icke grafvens frid!" Bland inskriptionerna märks titlar som friherrinna, kanaldirektör, majoren och riddaren. Så gott som alla dessa gravvårdar har kulturhistoriskt värde och miljöskapande värde genom sin placering.

Mellan kvarteren 3–4 och 6–7, mitt för kyrkans sydsida, står ett stort gjutjärns kors. Det höga gjutjärnskorset utgör ett blickfång som är starkt förknippat med Bro kyrkogård. Gravvården omgärdades tidigare av ett smidesstaket.

Kvarteren 6–7 ligger i söder på den äldre delen av kyrkogården. Här finns ett antal grusgravar och de flesta stenar är låga och breda och från 1900-talets mitt eller senare.

Kyrkogården från 1939 års utvidgning

Genom en trappa från kvarter 7 nås kvarteren **8 och 14**. Här finns familjen Nordenhammars gravkammare som är murad i huggen röd granit.

I övrigt finns här få gravvårdar. Från dessa kvarter leder två trappor ner till den lägre belägna delen av kyrkogården.

I **kvarter 8–15** finns gravvårdar från 1939 och fram till idag. De flesta gravstenar är breda och låga. Karaktäristiskt för hela området är raka rader med måbärshäckar, thuja och granbuskar som skiljer gravvårdar, rader och kvarter åt. Några grusgravar finns.

Längs ytterkanterna på **kvarter 13** finns familjegravar med framsidorna vända utåt från kvarteret, medan enklare utformade gravplatser finns i mitten av kvarteret. Delar av kvarter 13 utgjorde förr kyrkogårdens allmänna gravplats. Här finns några av de små, enkelt utformade gravvårdarna från 1940- och 1950-talen kvar, sida vid sida med gravvårdar tillkomna sedan indelningen mellan allmänna och köpta gravar upphör

Kyrkogården från 1989 års utvidgning

Nordost om kyrkan och norr om kyrkogården från 1939 ligger ett rektangulärt område som togs i bruk 1989. Det nås genom en ingång från parkeringsplatsen öster om kyrkogården, samt från 1939 års utvidgning. Här finns mycket vegetation i form av olika träd, buskar och höga häckar mellan kvarteren.

Längst i norr finns en minneslund anlagd till vilken en gång av gatsten kantad av en perennrabatt leder. Platsen är enkelt utformad med två parkbänkar, en blomsterplantering, en blomhållare och en låg armatur.

Inskriptioner och titlar

Det förekommer rikligt med titlar på gravvårdarna på de äldre delarna av kyrkogården. På de mest påkostade gravvårdarna närmast kyrkan finns bland annat majorer, kaptener, en häradshövding, godsegare, kanaldirektör, kommandörskapten och fru friherrinnan samt den ovanliga titeln "Läkaren människovännen". Titeln hemmansägare förekommer flera gånger. Här finns också yrkestitlar kopplade till järnvägen, som stationskarlen och banmästaren. Dessa är av lokalhistoriskt värde då samhället Värmlandsbro växte fram på grund av järnvägen. Från 1900-talets mitt och andra hälft finns bland annat titlarna

avdelningsdirektör, köpman, grävmaskinist, jägare och skogsvaktare. Orts-, by- och gårdsnamn förekommer ofta på både de äldre och yngre gravvårdarna

Grönt kulturarv

Träd

Av trädkransen runt den gamla kyrkogården återstår endast tre skogslönnar längs muren i väster.

På 1939 års utvidgning finns askar och skogstallar stående i grupper eller som solitärer. Likaså finns här ett antal vårtbjörkar, varav två står i gränsen mot öster.

På 1989 års utvidgning finns fågelbär, rönn, vårtbjörk, ask, blodbok, skogslönn, skogsalm, blodlönn.

Häckar och buskar

På den gamla delen av kyrkogården, söder om kyrkan, finns formklippta rygghäckar av måbär samt formklippta tujor.

På 1939 års utvidgning finns pyramidformade granar längs gränsen mot öster samt formklippta rygghäckar av måbär. Genom kvarter 10 löper också två rader med formklippta tujor.

De formklippta häckarna och buskarna är mycket betydelsefulla för karaktären på denna del av kyrkogården.

På 1989 års utvidgning finns häckar av måbär respektive norskspirea.

Övrigt växtmaterial

I sluttningen mellan kyrkogårdens äldre del och 1939 års utvidgning växer högt gräs och ängsblommor. Vårtid syns här även vitsippor och scilla. Dessa förekommer tillsammans med tusensköna även på gräsyterna. På gravplatserna är det sparsamt med växter som kan räknas till grönt kulturarv. På några gravplatser växer dock gårds- eller torpväxter som kärleksört, funkia och spirea.

Byggnader

På kyrkogården finns kyrkan och ett bårhus. Kyrkan är murad i sten och uppförd under 1700- och 1800-talen. Den har ett rektangulärt långhus med tresidigt avslutat korparti och torn i väster. Kyrkans murar är vitputsade och genombryts av rundbågiga fönsteröppningar. Ingången är förlagd i väster via tornets bottenvåning.

Bårhuset från 1960-talet ligger i det sydöstra hörnet av kvarter 4 och är i två våningar, med

Ingång till kyrkogården med putsade grändstolpar.

ingång till den övre från den äldre delen av kyrkogården. Den nedre våningen med bland annat toaletter för besökare har ingång från den yngre delen av kyrkogården. Sadeltaget är klätt med skiffer. På dess västra vägg finns en porträttgravhäll från 1600-talet.

Ett antal byggnader ligger i anslutning till kyrkogården. De gamla kyrkstallarna ligger sydväst om kyrkoanläggningen och är klädda med faluröd panel. Byggnaderna fungerar idag som ekonomibygnader. Stallarna tillbyggdes 2024 och inrymmer idag lokaler för personal.

Det före detta församlingshemmet som ligger söder om kyrkogården var tidigare ett kommunalhus och skänktes 1919 av kapten H. von Axelsson, (begravd på kyrkogården). Mittemot församlingshemmet ligger en före detta skolbyggnad. Dessa byggnader är inte längre i pastoratets ägo.

Kyrkogårdsmuren

Bro kyrkogård omgärdas av kallmurade stenmurar av varierande ålder, typ och material.

Muren inventerades 2015 inom ramen för stiftsprojektet "Stenmursprojektet i Karlstads stift", och dokumentationen finns i Säfle pastorats ägo.

Renoveringar av skador som påpekades vid inventeringen utfördes 2024. Se vidare Antikvarietjänsts dokumentationsrapport 2024:35.

Sammanfattning av kyrkogårdens karaktär

Kyrkan har ett högt och markerat läge i landskapet. Den äldsta delen av kyrkogården är belägen på den sluttande terrängen söder om kyrkan och de nyare delarna har tillkommit i öster och nordost. Det går tydligt att avläsa kyrkogårdens olika utvidgningsetapper, dels genom deras läge och dels genom dess skilda karaktärer. Vegetationen skiljer sig åt mellan de olika tidernas utvidgningar och utgör viktiga karaktärsdrag. På kyrkogårdens äldsta delar söder om kyrkan finns många grusgravar som ramar in kvarteren. Här finns också många högresta gravstenar från tiden kring förra sekelskiftet. Speciellt för Bro kyrkogård i jämförelse med närliggande kyrkogårdar är det relativt stora antalet påkostade gravvårdar och gravkammare. En gravvård som märker ut sig är det höga gjutjärnskorset mitt på den äldre delen av kyrkogården. Samhället Värmlandsbro växte fram i samband med järnvägens dragning förbi platsen, varför gravvårdar med titlar kopplade till järnvägen är intressanta att bevara ur lokalhistoriskt perspektiv.

Lagskydd

Begravningsplatsen är tillkommen före 1940 och skyddas därmed av kulturmiljölagens 4 kapitel §11–15. Där står bland annat följande:

I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad, fast anordning eller vegetation, eller
3. för att ändra medveten gestaltning av vegetationen.

Vid frågor kring förändringar och tillstånd kontakta Länsstyrelsen Värmland.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ I FÖRVALTNING OCH ANVÄNDNING AV KYRKOGÅRDEN

Viktigt för helheten

- Stenmuren som omger kyrkogården är ett viktigt arkitektoniskt element och avgränsar kyrkogården både fysiskt och symboliskt från omgivningen. Stenmuren ska bevaras. Muren inventerades 2015 inom ramen för stiftsprojektet Stenmursprojektet i Karlstads stift. Skötselråden i dokumentet bör följas.
- Kyrkogårdens ingångar och grindar. Till kyrkogården finns fyra ingångar, samtliga med svartmålade smidesgrindar som är typiska för sin tillkomstperiod. De vitputsade grindstolparna med huvar av kopparplåt vid ingången i nordväst.
- Planformen innehåller information om kyrkogårdens utbyggnadsfaser. Bro kyrkogårds årsringar är tydliga och det är önskvärt att även i fortsättningen låta kyrkogårdens utveckling vara avläsbar genom att bevara tidstypiska element för de olika utvidgningarna.
- Kyrkogårdens gångar ska ha bevarad sträckning och beläggning. Flera av kyrkogårdens kvarter är uppbyggda med familjegravar, ofta grusgravar eller högresta gravvårdar, som ramar in kvarteret, medan enklare utformade gravplatser finns inne i kvarteren. Det är en tidstypisk struktur som påverkar helhetsmiljön och upplevelsen av kyrkogården.
- Grusgravar och framför allt grupper av grusgravar, som bidrar till kyrkogårdens karaktär och berättar om ett vanligt sätt att utforma gravvårdar under en del av 1800- och 1900-talen.
- I kvarter 13 fanns förr kyrkogårdens allmänning. Ett antal små, enkelt utformade gravvårdar från 1940- och 1950-talen står kvar. Området är socialhistoriskt intressant.
- Mycket värdefulla gravanordningar, som är i pastoratets ägo, får inte avlägsnas från befintlig plats, ändras eller återupplåtas.
- Värdefulla gravanordningar, som är i pastoratets ägo, bör bevaras och inte avlägsnas från befintlig plats. När en gravanordning som klassats som värdefull är/ blir återlämnad kan gravvården/gravplatsen återanvändas. Återupplåtelse bör ske utifrån vad som bedöms lämpligt i varje enskilt fall. En ny gravrättsinnehavare kan då exempelvis slipa ned inskriptioner och förse gravvården med nya. En annan möjlighet är att man vänder på gravvården och gör en ny inskription. På så vis bevaras inskriptionen till eftervärlden. I vissa fall kan originalgravvården lämnas orörd och en ny liggande sten tillföras. Återanvända gravvårdar kan förses med en recyclingsymbol för att redovisa förändringen och för att uppmärksamma eventuell inskription på baksidan. Värdefulla gravanordningar kan även vara möjliga att återanvända som askgravlund.

Observera: För att få ta bort gravvårdar på kyrkogården krävs idag tillstånd från Länsstyrelsen. Detta gäller alla gravvårdar, d.v.s. även de som inte bedömts som värdefulla eller mycket värdefulla i denna bevarandeplan

Viktigt för de olika delarna

Kvarter 1–7: De historiska lagren av gravkultur från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal som finns kvar genom gravkammare, högresta gravstenar, grus- och ramgravar samt gravvårdar omgärdade av staket eller häck. Speciellt raderna med gravvårdar i kvarter 2 och 5 har högt miljöskapande värde. Det höga gjutjärnskorset som står mitt på den äldre delen av kyrkogården har högt miljöskapande värde och upplevelsevärde. **Kvarter 8–15:** 1940-talets gravkultur i de kvarter där en mängd tidstypiska gravvårdar finns kvar och kan visa på när kvarteret tillkom. Karaktäristiskt för området är raka rader med gravvårdar, häckar och granbuskar som skiljer gravvårdar, rader och kvarter åt.

Grönt kulturarv

- Trädvårdsplanen ska följas. Trädbeståndet har miljöskapande värden och ska därför i möjligaste mån bevaras.
- Trädkransen runt de äldsta delarna av kyrkogården är ett viktigt inslag i landskapet och avgränsar kyrkogården fysiskt och symboliskt från omgivningarna.
- Rygghäckar av måbär i kvarter 3 och 4 som skapar rum i kvarteren och har högt miljöskapande värde.
- Häckar och buskar som har använts på flera olika sätt på kyrkogårdsdelen från 1939 års utvidgning för att skapa rum och skilja gravvårdar, rader och kvarter åt. Detta ger flera olika slags platser och gravplatser.
- Torpväxter på gravplatser bör bevaras.

Bro kyrkogård-Mycket värdefulla gravvårdar

Gravnummer: 03 01 170*

Tillkomstår: 1900-talets första hälft

Urvalskriterier: Inskription – titel med samhällshistoriskt värde (Värmlandsbro växte fram efter järnvägens dragning förbi platsen), miljöskapande.

Karaktäristik: Grusgrav med en stående, bred sten i röd granit och med blomdekor.

Inskription: Banmästaren Johan Hugo Ek *1884 †1922 Hans maka Elin * 1886 †1964

Gravnummer: 03 02 58

Tillkomstår: sentida

Urvalskriterier: Ovanlig, inskription – två orsnamn (däremot inga namn på gravsatta)

Karaktäristik: Liten sprängsten med korssymbol och försänkt svart inskription.

Inskription: Stolpen Godås Familjegrav

Gravnummer: 03 02 59

Tillkomstår: 1911

Urvalskriterier: Tidstypisk, inskription – titel och orsnamn.

Karaktäristik: Högrest sten i diabas med polerad inskriptionsyta och med övriga ytor bearbetade så att de liknar murad natursten.

Inskription: Hem. äg. A. F. Larson Gäddevik *1840 †1911

Gravnummer: 03 02 61*

Tillkomstår: 1909

Urvalskriterier: Inskription – titel och ortsnamn, miljöskapande

Karaktäristik: Högre sten med spetsig topp. Dekorativa linjer överst och underst på framsidan.

Inskription: Smeden J.G. Eriksson Mässvik *1832 †1909 Hans maka Lena Maja *1834 †1911.

Gravnummer: 03 02 64*

Tillkomstår: 1908

Urvalskriterier: Inskription – titel och ortsnamn, miljöskapande

Karaktäristik: Högre sten i diabas med sockel och mellansockel och pyramidformad topp. Polerad framsida. Förgylld inskription.

Inskription: Hustrun Sara Ljungberg. Jordstorp *12/4 1835 †27/1 1908

Gravnummer: 03 02 65*

Tillkomstår: 1907

Urvalskriterier: Miljöskapande, inskription – titel och ortsnamn, grusgrav

Karaktäristik: Bautasten i röd granit med bruten topp och polerad inskriptionsyta med textband. Kompletterande inskriptionsyta med förhöjd text.

Inskription: Godsägare Gustaf Jansson Remmenetorp *1840
†1907 maka Anna *1833 †1912 / sonen Carl Gustaf *1876 †1942

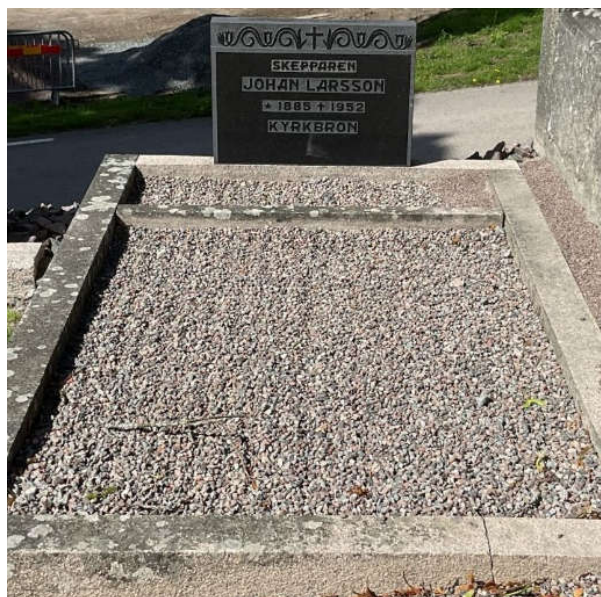
Gravnummer: 03 02 68

Tillkomstår: 1952

Urvalskriterier: Inskription – titel och ortsnamn,
grusgrav, miljöskapande

Karaktäristik: Grusgrav med liten gravvård i diabas
med textband.

Inskription: Skepparen Johan Larsson *1885 †1952
Kyrkbron

Gravnummer: 03 02 73*

Tillkomstår: sent 1800-tal – tidigt 1900-tal

Urvalskriterier: Material – marmor, inskription – titel,
ortsnamn och bibelhänvisning, miljöskapande

Karaktäristik: Stående sten i granit med ett kors i vit
marmor och infälld marmorplatta.

Inskription: Nämndemannen L. J. Pettersson från
Ingerud *29/5
1852 †30/1
1886 2 TIM 4
Kap 8 v.

Gravnummer: 03 02 74*

Tillkomstår: 1920–30-tal

Urvalskriterier: Inskription – titel och ortsnamn (gammal
stavning), grusgrav.

Karaktäristik: Liten gravvård i grå granit med
karnisformad topp och försänkt svart inskription.

Inskription: Hem. Äg. Alfr. Olsson Mölnslätta Familjegrav

Gravnummer: 03 02 77

Tillkomstår: 1912

Urvalskriterier: Tidstypisk, material – järnkätting, inskription – titel och berättande.

Karaktäristik: Grusgrav med bautasten, omgärdad med pollare och kätting.

Inskription: Åt minnet af lagman Lars Gustaf Bratt 1731–1791 och dess maka Anna Lisa Wennerstjerna 1734–1788 Jordad i Karlstad sonsöns sonen godsegaren Karl Gustaf Bratt 1846–1894 dess maka Julia Lilliehöök 1851–1898. Ättlingar reste vårdan 1912.

Gravnummer: 03 02 79*

Tillkomstår: 1915

Urvalskriterier: Tidstypisk, miljöskapande värde, symbol – urna, inskription – psalmhänvisning.

Karaktäristik: Bautasten med bruten topp och polerad, förhöjd text och symbol.

Inskription: J. P. Sjö Dahl *1/7 1826 †7/1 1915 Hans maka Anna Martha *1/1 1838 †18/3 1895 Sv. Ps. 484 v.5

Gravnummer: 03 02 81*

Tillkomstår: 1898

Urvalskriterier: Inskription – titel, ortsnamn och bibelcitats, Symbol – liggande kors, krona och murgröna.

Karaktäristik: Grusgrav med en högrest gravvård i diabas med rundad topp och akroterier.

Inskription: Hemmansegaren Joh. Andersson Fr. Ingrid *1829 †1898 Dess maka Brita K. Andersson F. 1833 D. 1908. Kristus är mitt lif. Döden är min vinning

Gravnummer: 03 02 82*

Tillkomstår: 1910-tal

Urvalskriterier: Miljöskapande, tidstypisk, inskription – titel, Ortsnamn och bibeltext, Symbol – kors, palmblad och lilja.

Karaktäristik: Högräst gravvård i diabas med schablondekor. Tredelad med sockel och mellansockel.

Inskription: Här vilar fd Kyrkovärden G. Persson Lugnet *1835 †1914 och hans hustru Kajsa Maria *1838 †1918. Allenast i Gud må du hava din ro! Ps 62:6

Gravnummer: 03 02 83*

Tillkomstår: 1908

Urvalskriterier: Miljöskapande värde, tidstypisk, inskription – titel, Ortsnamn och psalmhänvisning.

Karaktäristik: Högräst gravsten i diabas med "avbruten" topp, grovhuggna sidor och polerad framsida. Försänkt förgylld dekor och text.

Inskription: Här hvilar f.d. Kyrkov. och Nämndem. J. Mattsson Brosäter *1826 †1908. H.H. Matilda f. Olsson *21/12 1832 †25/7 1908 Dottern Anna Sofia *24/11 1864 †20/8 1908 PS. 491.

Gravnummer: 03 03 94

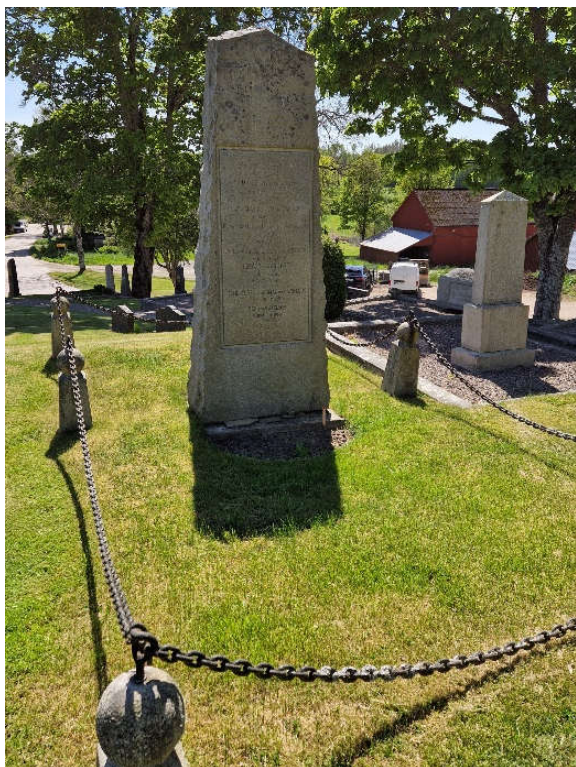
Tillkomstår: sent 1800-tal

Urvalskriterier: Inskription – titel och psalmhänvisning, grusgrav, hög ålder.

Karaktäristik: Högräst tredelad gravvård i granit med spetsig topp. Polerad framsida med försänkt svart inskription.

Inskription: Majoren och riddaren D.W. Lilliehöök F. 18 20/9 06 D. 18 20/5 77 hans maka Fredrika Sofia född von Axelson F. 18 13/4 25 D. 18 21/9 99 samt deras son löjtnanten Gustaf Lilliehöök F. 18 8/12 57 D. 18 17/7 81 Sv. Ps. 451

Gravnummer: 03 03 95

Tillkomstår: sekelskiftet 1900

Urvalskriterier: Material – järnkätting, miljöskapande värde

Karaktäristik: Bautasten omgärdad av kätting mellan låga stenstolpar med klot på. Inskriptioner på både fram- och baksida. Den tidigare gravstenen över familjen von Axelson flyttades från kyrkogården till Mässviks trädgård och senare ut i skogen, där den än idag ska stå kvar.

Inskription: Johan Fredrik von Axelson *1791 †1866
Sofia Charlotta von Axelsson född Lennartsson *1805 †1800
Carl Johan Herman von Axelsson *1828 †1893
Hilma Wilhelmina Elisabeth von Axelsson född Lagberg *1837 †1907
Johan Gustaf Herman von Axelsson *1874 †1923
Hedvig von Axelsson född Holm *1882 †1957
Carl Gustaf Herman von Axelsson *1908 †1954
Inskription baksida: von Axelsons familjegrav.

Gravnummer: 03 03 100*

Tillkomstår: 1950-tal

Urvalskriterier: Inskription med samhällshistoriskt värde (Värmlandsbro växte fram efter järnvägens dragning förbi platsen), tidstypisk

Karaktäristik: Stående bred och låg sten som flankeras av räfflade kolonner. Dekor med kors och blommor.

Inskription: Stationskarlen August Johansson Björklund Familjegrav.

Gravnummer: 03 03 128*

Tillkomstår: 1900-talets första hälft

Urvalskriterier: Inskription – Ortsnamn (gammal stavning)

Karaktäristik: Liten gravvård i diabas med schablondekor, rundad topp och förgylld inskription.

Inskription: J.G. Anderssons Sterserudstorp Familjegrav

Gravnummer: 03 04 136

Tillkomstår: 1928

Urvalskriterier: Ovanlig schablondekor, symbol – ankare och lagerkrans mm

Karaktäristik: Gravvård i diabas med schablondekor och rundad topp.

Inskription: C.W. Björks familjegrav

Gravnummer: 03 04 159

Tillkomstår: 1922

Urvalskriterier: Inskription – berättande och bibelcitat, tidstypisk, grusgrav, miljöskapande.

Karaktäristik: Grusgrav med bautasten i granit. Finhuggen rektangulär inskriptionsyta.

Inskription Emil Hellsing *1862 †1922 Läkaren
Människovännen. Allt det I haven gjort en av dessa minsta
mina bröder det haven I ock gjort mig. Math 25 v.10. Maria
Hellsing F. von Stockenström *1864 †1943. Vänskap och
tacksamhet reste vården

Gravnummer: 03 04 162

Tillkomstår: 1920-tal

Urvalskriterier: Ovanlig utformning, grusgrav, inskription – ortsnamn

Karaktäristik: Grusgrav med en stående låg gravvård i granit med rundad topp och sidorna huggna som en kallmurad naturstensmur. Inskriptionsyta i form av en förhöjd oval med dekor av ett palmblad.

Inskription: Johan och Adolf Jonssons Familjegrav.
Backa.

Gravnummer: 03 05 5

Tillkomstår: trol. runt sekelskiftet 1900

Urvalskriterier: Inskription – titlar och berättande, miljöskapande.

Karaktäristik: Stående bautasten som omgärdas av en halvcirkelformad grusbelagd yta.

Inskription: H. H. Häradshöfdingen Carl Olivecrona *1775 †1832 och hans hustru Sophie Olivecrona Född Heijkenskjöld *1786 †1852 Samt sonen Doct Thomas Olivecrona *1818 †1842. De voro ädla människor. De voro sanne christne. Välsignelse följer deras minne. Vandrare stör icke grafvens frid!

På platsen återfanns vid markarbeten gravhällen för Knut Gustafsson Roos och Karin Pedersdoter Kafle.

Gravnummer: 03 05 6*

Tillkomstår: 1920-tal

Urvalskriterier: Miljöskapande, inskription – titel och ortsnamn, helhetsintryck, grusgrav.

Karaktäristik: Grusgrav med ovanlig ram med tillhörande sten i krysshämrad grå granit med förhöjd inskription.

Inskription: Nämndemannen och kyrkovärden N.F. Nilsson Brotorp Familjegrav

Gravnummer: 03 05 7

Tillkomstår: 1940-tal

Urvalskriterier: Miljöskapande, inskription – titel och ortsnamn (gammal stavning), helhetsintryck, grusgrav.

Karaktäristik: Grusgrav med ovanlig ram med tillhörande sten i krysshämrad röd granit med förhöjd inskription.

Inskription: Nämndemannen G.A. Johansson * 1858 † 1941 hans maka Betty * 1864 † 1945 Staf

Gravnummer: 03 05 8

Tillkomstår: 1840-tal/1920-tal

Urvalskriterier: Hög ålder, miljöskapande, material – gjutjärnskors, inskription – titlar, berättande, bibelcitats och psalmhänvisning.

Karaktäristik: Grusgrav med en stående och tre liggande gravvårdar i sten och ett gjutjärnskors.

Inskription stående sten: Här hvila Fru friherrinnan Fredrika Mariana Uggle född d. 19/9 1793. död d. 4/1 1839. Jemte fyra hennes barn. Jesus

Christus hafver borttagit döden och lifvet och ett förgängligt väsende framburit i ljuset. Tim. 1:10.

Inskription kors: Här hvila Majoren och Riddaren M.M. C. J. Wilhelm Lilliehöök Född den 12/7 1851 Död den 8/8 1921 Friherrinnan Elin M. A. Lilliehöök f. Uggle Född den 5/9 1858 Död den 9/9 1947 Sv. Ps. 469 7-1.

Titlar på liggande stenar: Kanaldirektören Johan Lilliehöök *17•9•1883 †30•9•1967 Lalla Lilliehöök F. Göransson *29•3•1883 †11•2•1963 Kommendörkapten Willy Lilliehöök *13•1•1885 †16•7•1934

Gravnummer: 03 05 9*

Tillkomstår: 1890-tal

Urvalskriterier: Inskription – titel, berättande och sentens, tidstypisk, miljöskapande

Karaktäristik: Grusgrav med en högrest gravvård i diabas med förgylld text.

Inskription: Här hvila Godsegaren J. Andersson Född d. 10/12 1833 död d. 30/4 1914 och hans hustru fru Christina Andersson f. Bodin som afled i sitt 62dra lefnadsår d. 4 april 1898 samt sonen Johan Herman Född d. 21/2 1877 Död d. 27/2 1893 Oscar Vilhelm Andersson *11/7 1874 †18/9 1924 Frid öfver de älskades minne.

Gravnummer: 03 05 10

Tillkomstår: 1850–60-tal

Urvalskriterier: Gravkammare, material – gjutjärn

Karaktäristik: Gravanordning med gravkammare, omgärdning av gjutjärnsstaket och tre liggande gravstenar. Gravkammaren nås genom en trappa ner från kv. 5.

Inskription:

Stenen till vänster: Gustaf Alexander Gösta Lilliehöök *2.11 1795 †20.12 1853 Sophia Juliana Emilia Lilliehöök f. Olivecrona *3.8 1809 †26.8 1854 Maria Christina Lilliehöök f. Wiman *20.4 1769 †25.4 1862 Ernst August Reinhold Lillienau *16.7 1862 †6.6 1949 Anne-Charlotte Lillienau f. Berg *9.9 1866 †9.7 1953. Stenen i mitten: Ingrid Lillienau f. Ellström *23.11.1914 †23.2.1959 Knut Erik Gösta Lillienau *30.10.1896 †7.10.1976 Åke Gösta Lillienau *15.01.1929 †21.12.2014 Knut Erik Anders Lillienau *01.05 1932 †27.7 2019. Stenen till höger: Catarina Lillienau *31.3 1954 †10.8 2016.

Gravnummer: 03 05 11

Tillkomstår: sekelskiftet 1900

Urvalskriterier: Tidstypisk, inskription – titel och Ortsnamn, miljöskapande.

Karaktäristik: Grusgrav med en bautasten i granit och en liten liggande.

Inskription bautasten: Lilliehöök från Hammar Familjegrav
Majoren R.S.O. Johan Julius *29/6 1795 †4/6 1869 Han hustru Hedvig Gustafa f. Chevalier *27/6 1823 †2/7 1903 Deras barn Bengt Johan Julius *26/12 1852 †10/3 1854 Hedvig *5/12 1860 †13/11 1861 Anna *22/10 1864 †8/7 1865 Sofi 6/10 1855 †20/4 1944 Kaptenen, R.S.O Bengt Carl Julius *6/10 1855 †14/1 1915 Han hustru Jacqueline Sofia Charlotta f. Blum *13/5 1866 †20/4 1902 Deras son Axel Stellan *20/9 1805 †18/2 1897.

Inskription liggande sten: "Fil.kand". Bengt Gustaf Adolf Julius Lilliehöök *4/2 1890 †1/6 1949

Gravnummer: 03 06 54*

Tillkomstår: 1930–50-tal

Urvalskriterier: Inskription – syskonen, representativ för tidens små gravvårdar

Karaktäristik: Liten, liggande rektangulär sten.

Överst till höger ett kors.

Inskription: Syskonen Frida o. Oskar Gustafsson.

Gravnummer: 03 07 12*

Tillkomstår: 1930-tal

Urvalskriterier: Miljöskapande, inskription – berättande och ortsnamn.

Karaktäristik: Bautasten i grå granit med bruten topp. Finhuggen inskriptionsyta med förhöjd text.

Inskription: Fredrik Meltzer Mohn född i Bergen den 27 sept. 1850 Död på Remmene 8 jan. 1931 Caroline (Dove) Mohn Född i Skottland den 1 april 1850 Död på Remmene den 8 nov. 1943 Deras son Johan Mohn Född den 25 aug. 1875 Död den 3 maj 1879

(Mohn var godsägare på Remmene och bedrev djurhandel.)

Gravnummer: 03 07 12*

Tillkomstår: 1879

Urvalskriterier: Inskription – psalmhänvisning mm, symbol natten, material – marmor och biskvi. Upplevelsevärde.

Karaktäristik: Stående gravvård i röd granit med rundad topp. På framsidan Bertel Thorvaldsens relief "Natten" i biskviporslin samt en inskriptionsyta i marmor.

Inskription: (Jonnie) Johan Mohn död 3 Mar. 1879 3 Aar 8 Maaneder

Gravvården hittades nedgrävd i närheten av familjegravplatsen vid renoveringsarbete av muren 2024.

Gravnummer: 03 07 14*

Tillkomstår: 1905–1907

Urvalskriterier: Miljöskapande, inskription – ortsnamn, symbol.

Karaktäristik: Hög gravvård i diabas med spetsig topp och schablondekor i form av kors som flankeras med urnor med växter. Under detta en oliv- alt. lagerkrans.

Inskription: Lars Jansson Norbro * 5/3 1837 † 23/4 1905 hustrun Augusta * 5/3 1837 † 20/12 1907

Gravnummer: 03 07 17*

Tillkomstår: 1900-talets första hälft

Urvalskriterier: Miljöskapande, inskription – titel och ortsnamn, grusgrav.

Karaktäristik: Grusgrav med ram och gravvård i ett. Grå granit med inskriptionsyta med förhöjd text.

Inskription: Smedmästare A. Gustafssons Familjegrav Björke

Gravnummer: 03 07 11

Tillkomstår: 1935

Urvalskriterier: Inskription – H.V., representativ för tidens små gravvårdar.

Karaktäristik: Liten, enkelt utformad liggande röd kalksten. Dekor och inskription är försänkt och ifylld med svart färg. Överst ett kors.

Inskription: H. V. Edit Axelsson *1896 †1935.

Gravnummer: 03 07 33*

Tillkomstår: 1800-talets andra hälft

Urvalskriterier: Material – gjutjärn, symbol – händer som fattar varandra, inskription – berättande och sentens, högt miljöskapande värde.

Karaktäristik: Gravanordning med ett högt gjutjärnskors på sockel med symbol. På baksidan finns en halvcirkelformad stödmur.

Inskription: Anna Charlotta Björck född Roman Afled i dess 39de lefnads år d : 15 oct. 1851 Vi se hvarann åter.

Gravnummer: 03 08 136

Tillkomstår: 1930-tal

Urvalskriterier: Gravkammare, arkitektoniskt och miljöskapande värde.

Karaktäristik: Gravkammare i slänten från gamla kyrkogårdsdelen ner mot den tillkommen nyare delen. Ingång från kvarter 8. Byggt av råhuggna stenar i rödgrå granit.

Inskriptionen ovan ingång: Nordenhammar

Gravnummer: 03 09 18

Tillkomstår: 1954

Urvalskriterier: Inskription – psalmcitat, upplevelsevärde – barngrav

Karaktäristik: Ett stående stenkors.

Inskription: Lilla Inger *1951 †1954. Tryggare kan ingen vara.

Gravnummer: 03 13 219*

Tillkomstår: 1949

Urvalskriterier: Socialhistoriskt värde – del i allmänlinje

Karaktäristik: Liten gravvård i diabas med schablondekoration i form av ett kors och blad.

Inskription: K.G. Thorén *1870 †1949

Gravnummer: 03 13 237*

Tillkomstår: 1946

Urvalskriterier: Tidstypisk, inskription – ortsnamn.

Karaktäristik: Bred och låg stående gravvård i mörkgrå granit och med rundande hörn. Dekor i form av kolonner som bär upp ett entablement.

Inskription: Eriksson Mässvik, Emil *1861 †1946
Hustrun Amanda *1868 †1946.

Gravnummer: 03 13 260

Tillkomstår: 1957

Urvalskriterier: Socialhistoriskt värde – del i allmänlinje, symbol – knäböjande Kristus med kors på ryggen.

Karaktäristik: Liten stående gravvård i mörkgrå granit.

Inskription: Nils Petterson *1869 †1957.

Gravnummer: 03 13 262

Tillkomstår: 1957

Urvalskriterier: Material – smide, unik, socialhistoriskt värde – del i allmänlinje, inskription – Ortsnamn

Karaktäristik: Ovanlig smidesgravvård med kors i mitten och text längst ned. Bokstäver och siffror är utförda i smide.

Inskription: Josefina Johansson Brobergerud * 5/11 1869 † 1957 3/10

Vid grävarbeten på Bro kyrkogård år 2017 upptäcktes en porträttgravhäll. I Karlstads stift finns endast ett 30-tal porträttgravhällar och de flesta är, som den i Värmlands bro, från 1600-talet och tillverkade i kalksten som hämtats från Kinnekulle.

De som avporträtteras här är medlemmar ur adessläkterna Roos av Hjelmsäter och Kafle vilket tydliggörs av de två adessvapnen som finns mellan mannen och kvinna; Roos af Hjelmsäters på mannens sida och Kafles på kvinnans. Enligt de texter som finns under paret handlar det om den välborne herr Knut Gustafsson Roos och den ädla och välborna fru Karin Pedersdöter Kavele (Kafle) till Krokstad, Säter och Ingelstorp. Dödsåren anges också men är tyvärr skadade så att man endast ser siffrorna 166 för mannen och 16 för kvinnan.

Överstelöjtnanten Knut Roos af Hjelmsäter lär enligt *Svenska adelns ättartaflor* ha levat 1595–1663. Hustrun i andra giftet anges ha hetat Kjerstin Kafle och dog 1662. Hon var dotter till Per Nilsson Kafle till Nygård och Ingelstorp. Karin/Kjerstin och Peder/Per är lätt att förväxla, och man får nog hålla för troligt att det är nämnda par man ser på hällen. Detta trots att

man tidigare trott att paret vilat i den s.k. "Krokstagraven" på By kyrkogård och att de där är avbildade på en mycket sliten bildgravhäll.

Knut Roos bär kragstövlar med sporrar och har ett brett band över bröstet från höger axel ner mot vänster höft där det avslutas i en rosett. Värt att notera är att han har relativt långt hår som faller i lockar, medan ansiktet är skägglöst. Under 1500-talet skulle skägget vara långt och håret kort. När det på 1600-talet blev modernt med längre hår minskade skägget till ett kort pipskägg för att sedan helt försvinna. Vid det svenska hovet var skäggen borta i mitten av 1600-talet och försvann helt i de högre stånden i slutet av århundradet. Knut får alltså antas ha varit en modern man på sin tid.

Hustrun bär en veckad kjol, kort jacka samt ett hustrudok. Det sistnämnda får nog däremot anses vara mindre modernt. Det är svårt att säga exakt när adelskvinnor slutade att bära slöja. Från 1600-talet och framåt syns de knappt på porträtt av adelsdamer, förutom möjligen i prydnade syfte vilket det nog handlar om i detta fall.

Som en symbol för att Knut Roos var en riddare och krigare finns hans korslagda handskar på hans högra sida och på vänstra sidan, mellan honom och hustrun, ser man halsskyddet på hans hjälm. Tyvärr saknas den del där själva hjälmen avbildats. Runt gravhällen löper en bibeltext som är hämtad från Job 19 och som börjar "Jag vet att min förlossare lever...". Detta är en text som förekommer på flera gravhällar av denna typ. I de så kallade hörnrundlarna finns så kallade änglaflykter, d.v.s. ett ansikte med vingar.

Gravhällen var när den återfanns i delar och en del av mitten saknades. Detta beror troligen på att den fått utgöra stöd till en stor gravvård över medlemmar ur släkten Olivecrona, omkring vilken delarna återfanns under marken.

Gravhällen restaurerades efter återfinnandet av Stenkonservering Väst och uppsattes på bårhusets vägg mot väster.

Värdefulla gravvårdar Bro

Sten intill muren, tidigare 03 10 29*

03 01 174	03 03 166	03 09 16–17
03 01 175	03 03 167	03 10 30
03 01 176	03 03 168*	03 10 34*
03 01 177*	03 04 138	03 10 75
03 01 178	03 04 141*	03 10 76*
03 01 179*	03 04 144*	03 10 80*
03 01 180*	03 04 150	03 11 117
03 01 181	03 04 151	03 11 118*
03 02 60	03 04 152	03 11 119
03 02 66	03 04 153*	03 11 120
03 02 67*	03 04 154*	03 13 35
03 02 69	03 04 155*	03 13 87*
03 02 70	03 04 158*	03 13 88*
03 02 71	03 04 160	03 13 217
03 02 75	03 04 161*	03 13 226*
03 02 76	03 05 4	03 13 242*
03 02 78	03 06 43*	03 13 249
03 02 80*	03 06 44	03 13 252*
03 02 84*	03 06 45	03 13 257*
03 02 85	03 06 46	03 13 258–259*
03 03 86	03 06 47	03 13 26
03 03 90	03 07 15	
03 03 93*	03 07 16 *	
03 03 109	03 07 20	
03 03 121	03 07 35	
03 03 130*	03 07 38*	
03 03 163*	03 07 203	